

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE

Cu titlu de manuscris

C. Z. U: 1(043.3)

IDJILOV ROMAN

EVOLUȚIA ISTORICO-METODOLOGICĂ A PARADIGMELOR
METAFILOSOFIEI

631.02 – ISTORIA FILOSOFIEI

Autoreferatul tezei de doctor în filosofie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în Sectorul Filosofie al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

Conducător științific:

Bobână Gheorghe, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Referenți oficiali:

Capcea Valeriu, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, secretar științific al Filialei Bălți a Academiei de Științe a Moldovei

Paladi Adriana, doctor în filosofie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”

Componența Consiliului științific specializat:

Coandă Svetlana, președinte, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar

Troianowski Lidia, secretar științific, doctor în filosofie, conferențiar cercetător

Roșca Ludmila, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Căldare Dumitru, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar

Țirdea Teodor, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Ciobanu Rodica, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Țapoc Vasile, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Susținerea tezei va avea loc la 16 martie 2017, ora 15:00, în ședința Consiliului științific specializat D 15.631.02 – 02 din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (mun. Chișinău, MD-2012, str. Mihail Kogălniceanu, 82, Bloc Administrativ, et. 1, Sala de Conferințe).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei și la pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 10 februarie 2017.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

Troianowski Lidia, doctor în filosofie, conferențiar cercetător

Conducător științific,

Bobână Gheorghe, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Autor,

Idjilov Roman

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Tendința generală de intensificare a reflexiei metafilosofice în cadrul filosofiei contemporane [3, p. 18] a impulsionat procesul disciplinarizării studiilor metafilosofice. Ea se caracterizează prin marginalizarea tacită a dimensiunii istorice și corelează, în acest context, cu spiritul an-istoric al filosofiei analitice, formând ansamblul de repere metodologice ale studiului metafilosofic contemporan [36, p. 29].

Problema determinării sensului și destinației filosofiei ocupă un loc important în istoria filosofiei ca disciplină academică, însă o expunere sistematică, în baza unei metodologii științifice, a gândirii metafilosofice pe tot parcursul devenirii acesteia, care să aibă ca obiectiv distingerea și analiza concepțiilor și orientărilor fundamentale, - încă nu a fost realizată, cu toate că quazi-istorii ale gândirii metafilosofice deja sunt prezente, asigurând o substituie aparentă a unei istorii autentice. Formele tradiționale de examinare a problemei naturii și obiectivelor filosofiei semnaleză faptul că cercetarea istorico-metafilosofică încă nu a trecut de etapa protoștiințifică, care se caracterizează prin forma rudimentară a nivelului teoretic al cunoașterii științifice [57]. Astfel, o cercetare sistematică, în baza unei metodologii academice recunoscute, a istoriei gândirii metafilosofice constituie o sarcină care încă urmează a fi realizată, având ca obiective majore: elaborarea conceptelor și strategiilor metodologice relevante, distingerea și clasificarea tendințelor și orientărilor în gândirea metafilosofică, reconstituirea istoriei filosofiei prin oferirea unor explicații complementare cu un potențial euristic nevalorificat, relevarea și cercetarea mecanismului evoluției gândirii metafilosofice etc.

Importanța deosebită a studiului metafilosofic rezultă din situația contemporană în filosofie, care întrunește caracteristicile unei crize de proporții, condiționată de o serie de transformări multidimensionale în cadrul societății occidentale contemporane, o bună parte dintre aceste metamorfoze producându-se în a doua jumătate a secolului al XX-lea [22], [28], [30]. În acest sens, mai întâi de toate trebuie să menționăm faptul că concepțiile metafilosofice contemporane, atât cele de tradiție analitică, cât și cele de tradiție „continentală”, au obținut, pe fundalul reformator, o formă anti-filosofică pronunțată [48]. În al doilea rând, filosofia contemporană, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, a pierdut, în câteva etape, funcția ideologică tradițională. În al treilea rând, în rezolvarea problemelor globale ale lumii contemporane, spre deosebire de etapele anterioare, nu se mai face apel la ajutorul filosofiei, rolul principal revenindu-i științei și factorului politic. Cu alte cuvinte, filosofia nu mai este o sursă a valorilor și principiilor de referință, iar funcția gnoseologică a acesteia este redusă la minimum. Proiectele anti-filosofice, lansate de mai mulți gânditori contemporani, denotă starea de criză a filosofiei ca rezultat al deobiectualizării și deideologizării demersului filosofic. În aceste împrejurări filosofiei îi revine astăzi, fără rezervă, doar funcția pedagogico-educativă.

Astfel, desfășurarea unui studiu sistematic asupra esenței filosofiei ca fenomen, din perspectiva devenirii istorice a gândirii metafilosofice, creează condiții necesare pentru a realiza o reevaluare obiectivă a rolului și locului filosofiei în societatea contemporană, fapt care va permite o reconfigurare a filosofiei în vederea dezvoltării unor noi domenii de aplicare și valorificare a acestei forme deosebite de abordare rațional-hermeneutică a realității.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Gândirea filosofică contemporană se caracterizează prin intensificarea fără precedent a discursului metafilosofic. O implicație firească a acestui caracter autoreflexiv pronunțat al filosofiei o constituie lansarea explicită a proiectului disciplinarizării studiului metafilosofic.

În tratarea problematicii metafilosofice s-au conturat în prezent două orientări fundamentale – istorică și an-istorică. Linia istorică, reprezentată predominant de tradiția „continentală” a filosofiei contemporane, nu a oferit studii disciplinare sistematice asupra problematicii metafilosofice. Scopul apelării la dimensiunea istorică în cadrul acestei orientări este unul destructiv-reformist, reconstituirea trecutului fiind ghidată de o concepție metafilosofică prealabilă, ceea ce trădează un an-istorism immanent (W. Dilthey [43], R. Collingwood [45], M. Heidegger [5], J. Derrida [42] etc.). În cadrul orientării an-istorice, reprezentată cu precădere de filosofia analitică, se atestă un progres mai mare pe calea abordării sistematice a problematicii metafilosofice. Metafilosofia analitică este reprezentată de L. Wittgenstein [14], [13], R. Carnap [44], M. Schlick [10], G. Ryle [51] etc. Analizând izvoarele și traiectoria proiectului disciplinarizării studiului metafilosofic, lansat în anii '70 ai sec. al XX-lea, constatăm că studiul metafilosofic actual poartă ineluctabil și eminentă amprenta tradiției analitice.

Procesul disciplinarizării cercetărilor metafilosofice, început la sfârșitul anilor '60 ai secolului al XX-lea, a cuprins un ansamblu întreg de cercetători, care au format o comunitate de specialiști în domeniul în cauză, întrunind o caracteristică importantă a disciplinarității științei. Cei mai importanți autori în domeniul metafilosofiei sunt Nicolas Rescher [31], [32], Richard Rorty [53], [33], [34], Terrell Ward Bynum [17], Richard Reese [18], Moris Lazerowitz [27], Jan Woleński [36], Nicholas Joll [25], Armen Marsoobian [26], Timothy Williamson [35], Nicholas Bunnin [16], Søren Overgaard, Paul Gilbert [29], Richard Double [23], Collin McGinn, Kai Nielsen, Jocelyne Couture [21], Paul Horwich [24] ș. a. Investigațiile acestor autori denotă starea incipientă și caracterul proiectiv al cercetării metafilosofice. Invocarea dimensiunii istorice se exprimă prin sistematizarea și clasificarea concepțiilor metafilosofice, lansate anterior de specialiștii în domeniu, acordându-se prioritate celor mai recente dispute și luări de poziții. Or, sistematizarea nu substituie studiul istoric autentic, deoarece prezintă doar o etapă empirică care

precede reconstrucția istorică și o fundamentează. Deci, în pofida sistematizării concepțiilor metafilosofice și punerea lor în ordine în contextul diverselor aspecte ale problematicii metafilosofice, putem constata că studiile autentice, consacrate în exclusivitate reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice, încă nu au fost realizate.

Pornind de la caracterul indispensabil al relativității de factură istorică a concepțiilor metafilosofice lansate, pe de o parte, și reieșind din marginalizarea generală a dimensiunii istorice în studiile metafilosofice contemporane, pe de altă parte, putem formula **problema de bază a cercetării** care constă în determinarea instrumentelor conceptual-teoretice și logico-metodologice relevante pentru elaborarea unei reconstrucții adecvate a evoluției concepțiilor metafilosofice pe tot parcursul devenirii istorice, în acest mod fiind asigurată avansarea pe calea disciplinarizării studiilor metafilosofice contemporane. Astfel, favorizarea cercetării istorice este menită să consolideze științificitatea raționamentelor, evaluărilor și concluziilor formulate, ceea ce presupune obținerea unui tablou mai obiectiv și amplu asupra esenței și destinației filosofiei ca fenomen.

Cercetarea problemei menționate presupune următoarea **ipoteză de lucru**: gândirea metafilosofică, formată din concepții retrospective și prospective, explicite și implicite, cu privire la esența și obiectivele filosofiei ca fenomen, se caracterizează prin dominarea unor tendințe și orientări de natură tacită și nearticulată, constituind, pe tot parcursul devenirii sale, matricea conceptual-metodologică și problematică a gândirii filosofice.

Scopul lucrării constă în cercetarea evoluției concepțiilor metafilosofice pe baza abordării paradigmatică, în contextul asigurării disciplinarizării studiului metafilosofic.

Pentru atingerea scopului propus au fost stabilite următoarele **obiective**:

1. identificarea premiselor istorico-filosofice ale proiectului disciplinarizării discursului metafilosofic;
2. determinarea și valorificarea strategiilor metodologice de abordare a problematicii metafilosofice;
3. demonstrarea relevanței logico-metodologice a abordării paradigmatică pentru studiul istorico-metafiosofic;
4. elaborarea aparatului conceptual-teoretic relevant pentru realizarea reconstrucțiilor istorico-metafiosofice;
5. determinarea sensului și semnificației conceptului de paradigmă a metafiosofiei;
6. evidențierea și descrierea paradigmelor metafiosofiei;
7. elucidarea corelației imanente dintre evoluția filosofiei și schimbarea paradigmelor metafiosofiei;
8. relevarea și examinarea structurii și mecanismului evoluției gândirii metafiosofice.

Metodologia cercetării. Suportul metodologic al studiului în cauză îl constituie normele clasice ale cercetării științifice de natură filosofică. Printre metodele utilizate menționăm următoarele: metoda dialectică, metoda deductivă, metoda inductivă, analiza (sincronică și diacronică), sinteza, metoda comparativă, metoda abstractizării și metoda generalizării. Cercetarea realizată s-a bazat pe un set de principii ale investigației științifice, și anume: principiul unității dintre istoric și logic, principiul interdisciplinarității, principiul dezvoltării, principiul analizei conceptuale riguroase etc.

Luând în considerare faptul că cercetarea în cauză poartă un caracter istorico-filosofic, un rol important îi revine metodologiei istorice, care include principiul istorismului (E. Troeltsch, Fr. Meinecke), metoda hermeneutică (Fr. Schleiermacher, W. Dilthey, H.-G. Gadamer etc.) și abordarea paradigmatică (Th. Kuhn, G. Ritzer). Valorificarea modelului kuhnian de descriere a evoluției științelor naturii și a abordării paradigmatică în științele socio-umanistice s-a soldat cu elaborarea conceptului de paradigmă a metafilosofiei, ceea ce prezintă o adaptare a metodei paradigmatică la specificul evoluției gândirii metafilosofice.

Dincolo de aceasta, analiza problemei reconstrucției fidele a istoriei intelectuale s-a bazat pe valorificarea și sintetizarea concepțiilor metodologice de referință ale epistemologiei contemporane: teoria programelor de cercetare (I. Lakatos), abordarea structuralistă și concepția epistemelor (M. Foucault), modelul ipotetico-deductiv al științei (K. Hempel, K. Popper), modelul explicației raționale (W. Dray), metoda genealogică (Fr. Nietzsche), metoda destrucției (M. Heidegger), metodologia deconstructivistă (J. Derrida) etc. O valoare deosebită au avut concepțiile ce provin din filosofia istoriei, în special concepția lui R. Collingwood cu privire la „ideea de istorie”, care a demonstrat că tratarea și perceperea istoriei pe parcursul timpului s-a bazat pe premisele conceptual-filosofice dominante în epocile respective, ceea ce a permis evidențierea câtorva tipuri de istorie, dominante de-a lungul timpului. Transferarea concepției lui Collingwood asupra ideii de filosofie constituie un reper metodologic de bază al cercetării efectuate.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în:

1. argumentarea importanței conceptual-metodologice a investigării istoriei concepțiilor metafilosofice;
2. demonstrarea relevanței abordării paradigmatică pentru metafilosofie;
3. determinarea nivelurilor, formelor și tipurilor discursului metafilosofic;
4. relevarea și examinarea în baza suportului istoric a paradigmelor metafilosofiei;
5. evidențierea mecanismului evoluției gândirii metafilosofice.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare rezidă în fundamentarea logico-metodologică a relevanței abordării istorice, în general, și a modelului paradigmatic, în

particular, pentru studiul metafilosofic disciplinar. În rezultat au fost evidențiate paradigmele metafilosofiei dominante de-a lungul istoriei, pe baza aparatului conceptual-metodologic congruent, în vederea întregirii și consolidării epistemologice a procesului general al disciplinarizării metafilosofiei contemporane.

Semnificația teoretică a lucrării include:

1. delimitarea și fundamentarea, în rezultatul elaborării preliminare a aparatului conceptual-metodologic relevant ca fundament pentru investigațiile ulterioare, a unui nou domeniu de cercetare - istoria gândirii metafilosofice;
2. identificarea curenților teoretico-metodologice ale formelor tradiționale de abordare a problematicii metafilosofice, în vederea redimensionării istorice a studiului metafilosofic;
3. demonstrarea potențialului explicativ și euristic înalt al studiului istorico-metafilosofic în baza aplicării modelului paradigmatic;
4. evidențierea și examinarea problemei structurii și mecanismului transformării paradigmatică a concepțiilor metafilosofice și conturarea direcțiilor de cercetare care necesită examinări suplimentare.

Valoarea aplicativă a lucrării. Întrucât în cadrul metafilosofiei, în general, și a istoriei gândirii metafilosofice, în particular, problema naturii filosofiei și a obiectivelor acesteia este abordată la un nivel logico-metodologic mai avansat în comparație cu formele tradiționale de examinare a problematicii metafilosofice, devine îndreptățită importanța didactico-metodologică și științifică a disciplinei „Metafilosofie”. Rezultatele investigației pot fi utilizate și în calitate de suport didactic pentru cursurile universitare „Istoria filosofiei”, „Propedeutica filosofică”, „Epistemologia” etc., prin oferirea unor explicații complementare cu un potențial euristic nevalorificat.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere.

1. Constituirea metafilosofiei disciplinare presupune în mod inevitabil elaborarea istoriei gândirii metafilosofice.
2. O abordare metodologică relevantă pentru elaborarea unei reconstrucții adecvate a istoriei ideilor metafilosofice oferă modelul paradigmatic, ceea ce presupune prezentarea evoluției reflexiei metafilosofice ca o succesiune de viziuni paradigmatică.
3. Aplicarea analizei paradigmatică în realizarea reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice și determinarea temeiurilor clasificării concepțiilor metafilosofice permite determinarea următorului grup de paradigme metafilosofice: metafizică și nemetafizică, științifică și nesciințifică, cognitivă și necognitivă, pragmatistă și nepragmatistă. Acestea corelează cu evoluția gândirii filosofice, oferind explicații conceptual-metodologice complementare cu un potențial euristic înalt.

4. Transformarea paradigmatică a metafilosofiei are un caracter evolutiv și treptat, fără „salturi” și „răsturnări” bruște, în timp ce transformările mutaționiste și revelațiile revoluționare se produc doar în conștiința unui număr restrâns de filosofi, autori ai concepției metafilosofice noi.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza a fost elaborată și aprobată în Sectorul Filosofie al Institutului de Istorie al AȘM, examinată și aprobată la Seminarul Științific de Profil al Institutului de Istorie.

Rezultatele cercetării și recomandările formulate au fost expuse la diverse manifestări și foruri științifice naționale și internaționale. Printre acestea: Conferința științifică „Dezvoltarea cercetării științifice, promovarea și cultivarea creativității și a inovării în procesul instruirii academice”, Facultatea Istorie și Filosofie, USM, 18 martie 2010, la care a fost prezentată comunicarea „Metafilosofia – sensul și devenirea ei istorică”; Conferința științifică internațională „Filosofia și perspectiva umană”, dedicată Zilei Mondiale a Filosofiei, 2013, 2014, 2015, 2016, la care au fost prezentate comunicările - „Sfârșitul filosofiei și perspectiva umană”, „Formele și nivelurile discursului metafilosofic”, „Esența și particularitățile metafilosofiei contemporane”, „Dimensiunea epistemologică a „sfârșitului” filosofiei”. Conferința științifică internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, 2014, 2015, 2016, la care au fost prezentate comunicările „Evoluția istorică a paradigmatelor metafilosofiei”, „Structura evoluției gândirii metafilosofice” și „Paradigma pragmatistă în metafilosofie”.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetării au fost expuse în 14 publicații, dintre care 9 articole și 5 rezumate (teze). Întrucât studiul de față are o dimensiune metodologică pronunțată, trebuie să remarcăm relevanța cercetărilor metodologice la etapele precedente de studii – ciclul I și ciclul II. În acest context menționăm 5 lucrări de ordin metodologic.

Volumul și structura lucrării. Teza include Introducerea, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 290 titluri, 3 anexe, 159 pagini de text de bază.

Cuvinte-cheie: metafilosofie, concepție metafilosofică, discurs metafilosofic, evoluție paradigmatică, istoria metafilosofiei, disciplinarizare, metafilosofie disciplinară, abordare paradigmatică, paradigmă metafilosofică.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată importanța și actualitatea temei cercetate, este relevată ipoteza de lucru, sunt trasate scopul și obiectivele cercetării, determinate noutatea și originalitatea științifică, problema științifică importantă soluționată, semnificația teoretică și valoarea aplicativă, aprobarea rezultatelor cercetării și sumarul compartimentelor.

Capitolul 1, **Metafilosofia – devenire istorică și repere conceptual-metodologice**, este consacrat studierii literaturii de specialitate pentru a evalua gradul de cercetare a tematicii din domeniul tezei, pe această bază fiind formulată problema de cercetare și proiectate direcțiile și modalitățile de soluționare a acesteia.

Primul subcompartiment, **Definiții și interpretări ale conceptului de metafilosofie**, pune în lumină evoluția sensului conceptului de metafilosofie în diferite tradiții de filosofare (americană, rusă, românească), ceea ce atrage după sine precizări semantice ale unui set întreg de concepte interferente, precum „discurs metafilosofic”, „concepție metafilosofică”, „disciplinarizarea metafilosofiei” etc. De la bun început se propune o definiție de lucru a termenului „metafilosofie”, din care derivă că acest concept semnifică un demers cognitiv sau un discurs cu privire la esența filosofiei, fundamentele, funcțiile și obiectivele acesteia. Pentru a identifica în mod eficient terenul semantic al termenului „metafilosofie” sunt analizate definiții din diferite dicționare de referință, precum și interpretări oferite de autorii și susținătorii proiectului disciplinarizării metafilosofiei. Conform lui Morris Lazerowitz, scopul creării conceptului de metafilosofie a fost desemnarea „...univocă a domeniului special de cercetare pe care Wittgenstein l-a catalogat drept un „moștenitor” al filosofiei” [27, p. 91]. Lazerowitz menționează că metafilosofia este „...o investigație a naturii filosofiei, scopul central fiind obținerea unei explicații satisfăcătoare a absenței afirmațiilor și argumentelor incontestabile în filosofie” [27, p. 91]. Deși termenul de metafilosofie a fost introdus independent și de Henri Lefebvre în lucrarea *Métaphilosophie* (1965), astăzi rămâne dominantă accepțiunea lui M. Lazerowitz. Acest fapt se demonstrează prin analiza diverselor definiții ale metafiosofiei, oferite predominant de reprezentanții tradiției analitice de filosofare (J. Mittelstrass [36], P. K. Moser [15], N. Bunnin, Jiyuan Yu [16], A. T. Marsoobian [26], N. Joll [25] etc.). Generalizând cele mai reprezentative definiții și interpretări, evidențiem următoarele două **sensuri ale conceptului de metafilosofie**, valide pentru cercetările ce urmează: 1) metafilosofia ca disciplină academică, adică demers cognitiv sau studiu asupra naturii filosofiei, funcțiilor și obiectivelor acesteia; 2) metafilosofia ca o totalitate de concepții, explicite și implicite, cu privire la natura, funcțiile și obiectivele filosofiei. Deci, o **concepție metafilosofică** semnifică o viziune sau idee, mai mult sau mai puțin explicită, asupra naturii și obiectivelor filosofiei ca fenomen.

Caracterizarea gândirii metafilosofice prin apelarea la conceptul de discurs implică precizări conceptual-teoretice ale sintagmei „discurs metafilosofic”. Deși conceptul de discurs este abordat în cadrul mai multor concepții și teorii lingvistice, fiind o problemă teoretică separată, examinarea teoriilor discursului în contextul cercetării de față nu este relevantă, și aceasta deoarece discursul metafilosofic în cadrul investigației în cauză are o denotare convențională concretă: prin **discurs metafilosofic** se are în vedere orice viziune, concepție sau teorie, implicită sau explicită, despre natura filosofiei și obiectivele acesteia, discursul ca noțiune obținând, în cazul dat, o accepțiune uzuală recunoscută.

Intensificarea cercetărilor metafilosofice în ultimele decenii ale secolului al XX-lea a creat premise pentru a pune în discuție problema formării unei discipline separate cu denumirea „metafilosofie”. Tentativele de sistematizare a studiilor metafilosofice au influențat asupra structurii discursului metafilosofic, condiționând reconfigurările instituționale și metodologice. În acest context, se pot distinge următoarele două **forme ale discursului metafilosofic** – forma disciplinară și nedisciplinară [59]. Susținătorii metafilosofiei disciplinare urmăresc realizarea unor studii academice sumative asupra problemei naturii filosofiei. În acest sens, trebuie să remarcăm că conceptul „metafilosofie”, de regulă, se asociază anume cu asemenea cercetări, mai puțin tradiționale pentru filosofia academică. Deci, prin **discursul metafilosofic disciplinar** (metafilosofie disciplinară) înțelegem cercetări sistematice și explicite ale problemei esenței filosofiei ca fenomen, realizate pe baza unei metodologii academice consacrate și expuse în cadrul monografiilor, manualelor, articolelor din reviste, prezentărilor la conferințe etc. Cele mai importante criterii ale disciplinarității unei „științe” filosofice sunt: examinarea și valorificarea istoriei concepțiilor din domeniul respectiv, abordarea sistematică a problematicii analizate, manifestarea instituțională externă etc. Conceptul de **discurs metafilosofic nedisciplinar** (metafilosofie nedisciplinară) cuprinde concepțiile metafilosofice, explicite și implicite, în cadrul cărora problema naturii filosofiei nu este abordată într-un mod sistematic și separat.

În al doilea subcompartiment, **Discursul metafilosofic în cadrul filosofiei contemporane: idei și tendințe**, este examinat discursul metafilosofic ca componentă importantă a filosofiei contemporane, cu scopul de a determina premisele lansării proiectului disciplinarizării academice a studiilor metafilosofice. Reflectarea evoluției gândirii metafilosofice se bazează pe analiza specificității a două orientări conceptual-metodologice în tratarea problematicii metafilosofice – istorică și an-istorică. Abordarea istorică este caracteristică cu precădere pentru tradiția continentală de filosofare, fiind reprezentată de W. Dilthey [43], B. Croce [2], R. Collingwood [45], M. Heidegger [5], J. Derrida [19] etc. Linia istorică nu a dat dovadă de o consolidare suficientă pentru a oferi studii disciplinare sistematice asupra problematicii metafilosofice. Apelarea la dimensiunea istorică în linii mari se dovedește a fi de un caracter

justificativ, pe alocuri chiar și formal, fără a avea o valoare cognitivă autentică. Și aceasta deoarece viziunile metafilosofice, în pofida unor reconstrucții realizate, derivă, predominant, din concepții filosofice (ontologice, gnoseologice, metodologice etc.) adoptate în prealabil. Astfel, realizarea reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice urmărește nu atât elucidarea situației contemporane în baza înțelegerii trecutului, cât ilustrarea caracterului deficient al formelor filosofice tradiționale și susținerea viziunii metafilosofice promovate. În cadrul orientării an-istorice, care reprezintă cu precădere filosofia analitică (L. Wittgenstein [14], [13], M. Schlick [10], R. Carnap [44], G. Ryle [51] etc.), se atestă un progres mai mare pe calea abordării sistematice a problematicii metafilosofice. În cadrul acestei orientări, rolul determinant al concepției filosofice în formarea viziunilor metafilosofice este și mai evident, transformând pe această cale metafilosofia într-o anexă a gnoseologiei sau metodologiei susținute, și aceasta în pofida faptului că problematica metafilosofică a intrat în centrul atenției filosofiei contemporane. Acest lucru se datorează în primul rând dispoziției reformatoare, care s-a manifestat cel mai expres în filosofia analitică. Or, acest optimism reformator din start exclude necesitatea reconstrucțiilor istorice, în contextul în care trecutul filosofic de la bun început se declară metodologic depășit. Facilitarea modernizării pune în actualitate problema esenței și obiectivelor filosofiei, în special din perspectiva viitorului, care este abordată în contextul determinării conceptelor și metodelor relevante. În același timp, recunoașterea necesității identificării metodelor valide pentru realizarea demersului filosofic, pune în prim plan sarcina abordării sistematice și riguroase, a problematicii metafilosofice, prin aceasta profilând oportunitățile disciplinarizării studiului metafilosofic, ceea ce se propagă insistent în filosofia analitică. Or, reieșind din contextul conceptual-metodologic existent, lansarea proiectului disciplinarizării studiului metafilosofic poartă ineluctabil amprenta tradiției analitice.

În al treilea subcompartiment, **Redimensionarea istorică a studiilor metafilosofice: geneza problemei**, sunt analizate încercările de disciplinarizare a studiului metafilosofic, elementul central de examinare epistemologică și conceptual-teoretică fiind monografiile sumative. Cele mai reprezentative monografii analizate sunt realizate de J. Couture, K. Nielsen [21], R. Double [23], N. Rescher [32], T. Williamson [35], D. J. Chalmers, D. Manley [20], S. Overgaard, P. Gilbert, St. Burwood [29], P. Horwick [24] etc. Monitorizând procesul disciplinarizării studiului metafilosofic, consemnăm trecerea la o etapă principial nouă la mijlocul anilor '90, ceea ce se atestă prin faptul că anume în ultimele două decenii a apărut majoritatea monografiilor de sinteză consacrate problematicii metafilosofice, în ele fiind redată cele mai recente realizări din domeniul respectiv al cercetării.

Efectuând o revistă a conținutului ideatic și conceptual-metodologic al celor mai reprezentative monografii metafilosofice contemporane, ajungem la următoarele concluzii. În

primul rând, în pofida cadrului logico-metodologic de factură an-istorică al filosofiei analitice, în majoritatea studiilor monografice, într-o măsură mai mare sau mai mică, se atestă recurgerea la dimensiunea istorică. În al doilea rând, constatăm că reconstrucțiile istorice elucidate poartă cu predilecție un caracter compilorator, fiind axate pe concepții explicit formulate și unificate în dependență de contextul problematic sau orientarea filosofică. Invocarea dimensiunii istorice, în cel mai bun caz, se exprimă prin sistematizarea și clasificarea concepțiilor metafilosofice, lansate anterior de specialiștii în domeniu, acordându-se prioritate celor mai recente dispute și luări de poziții. Or, sistematizarea nu substituie studiul istoric autentic, deoarece prezintă doar o etapă empirică care precede reconstrucția istorică și o fundamentează. Cercetarea istorică autentică pe lângă baza empirică include și nivelul teoretic al cunoașterii științifice, care presupune determinarea legităților și tendințelor, legăturilor cauzale și relațiilor de interdependență, diferențierea legăturilor esențiale de cele contingente, oferind, pe această cale, explicația și comprehensiunea fenomenelor și evenimentelor, prezicerea și prognosticarea configurațiilor viitoare, modelarea situațiilor, generalizarea și transferarea caracteristicilor etc. În al treilea rând, în pofida sistematizării concepțiilor metafilosofice și punerea lor în ordine în contextul diverselor aspecte ale problematicii metafilosofice, putem constata că studiile autentice, consacrate în exclusivitate reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice, încă nu au fost realizate. Mai mult decât atât, o conștientizare a necesității desfășurării unui studiu istoric sumativ, ca un pas înainte în direcția dezvoltării studiului metafilosofic, nu se atestă. În al patrulea rând, în rezultatul constatării lipsei unor reconstrucții sistematice ale gândirii metafilosofice, se impune clar necesitatea eliminării acestei lacune disciplinare. Importanța obiectivului dat derivă din valoarea cognitivă și disciplinar-metodologică, directă și indirectă, a reconstrucției gândirii metafilosofice. În mod direct, istoria metafilosofiei are o valoare cognitivă prin sine, luând în considerare că acest domeniu rămâne a fi insuficient investigat. În mod indirect, istoria metafilosofiei aduce o valoare cognitiv-metodologică adițională, deoarece, pe de o parte, asigură completarea istoriei filosofiei cu noi date și explicații, elucidând legități și tendințe nesesizate anterior, și pe de altă parte, condiționează lărgirea orizontului înțelegerii și, respectiv, sporirea obiectivității și raționalității concluziilor și evaluărilor formulate, pe această bază fiind consolidată disciplinaritatea metafilosofiei ca atare.

Capitolul 2, **Validitatea logico-metodologică a abordării paradigmatică în metafilosofie**, prezintă abordarea paradigmatică în calitate de model teoretico-metodologic relevant pentru realizarea studiului istorico-metafilosofic proiectat, implicând determinarea tipurilor și nivelurilor discursului metafilosofic, precum și definirea conceptului de paradigmă a metafilosofiei.

În primul subcapitol, **Metodologia istorico-filosofică: concepte și orientări**, este analizată evoluția concepțiilor metodologice care se referă la domeniul științelor socio-umanistice, punându-se accent pe metodologia istorico-filosofică. Obiectivul principal al acestui subcompartiment constă în decantarea și evaluarea situației actuale în sfera metodologiei istorico-filosofice pentru a identifica și valorifica aparatul conceptual-metodologic relevant în contextul elaborării istoriei metafilosofiei conform unor standarde academice. Statutul epistemologic al științelor istorice, ca exemplu paradigmatic al științelor umanistice, este analizat din următoarele perspective:

- clasificarea științelor în cele ale spiritului și naturale (W. Windelband, W. Dilthey);
- concepția cu privire la „legile istoriei” (istoricism și istorism [49]);
- concepția cu privire la structura axiomatico-deductivă a istoriei (K. Hempel, W. Dray etc. [46, p. 37-44])
- limitele hermeneutice ale reconstrucției trecutului istoric (W. Dilthey, H.-G. Gadamer [38, p. 423-432], R. Aron [39], E. Betti [40] etc.) ;
- subiectul și obiectul cunoașterii istorice (R. Collingwood [45], B. Croce etc.);
- istoricitatea ființei umane (M. Heidegger [5], K. Jaspers);
- istoria intelectuală și structuralismul (Școala Annalelor [54], R. Collingwood, M. Foucault etc.).
- teoria postmodernistă asupra istoriei (J.-F. Lyotard, G. Vattimo, R. Rorty [34] etc.).

Din trecerea în revistă a dezvoltării concepțiilor istorico-metodologice rezultă următoarele concluzii importante. În primul rând, trebuie să menționăm că în cadrul reflexiei filosofice istoria este abordată din trei perspective – ontologică, gnoseologică și metodologică. Din perspectiva ontologică, una din concluziile de bază presupune afirmarea faptului că ființa umană are un caracter temporal, de aceea istoricitatea este o caracteristică existențială a spiritului uman. Historicizarea ontologică a spiritului uman implică postularea caracterului intrinsec istoric al filosofiei ca un rod al activității spirituale. De aceea, ignorarea dimensiunii istorice a gândirii metafilosofice duce la denaturarea impermisibilă, pentru o abordare obiectiv-științifică, a esenței filosofiei ca fenomen intelectual. Din punct de vedere gnoseologic, în rezultatul mai multor dispute s-a impus concepția care susține că o reconstrucție deplină a trecutului este imposibilă, din cauza prezenței insurmontabile a elementului subiectiv-constructiv, care derivă din faptul că cercetătorul reconstruiește trecutul în baza propriei interpretări și înțelegeri. În acest sens, nu se poate vorbi despre obiectivitatea faptelor istorice și independența acestora de matricea comprehensivă a istoricului. Deci, un adevăr istoric universal este de neatins. Dincolo de aceasta, reconstrucția istorică presupune prezența iminentă a dimensiunii axiologice, dat fiind faptul că istoricul lansează inevitabil judecăți de valoare. De aceea, considerăm că o soluție oportună de

depășire optimală a subiectivismului istoriografic ar fi apelarea la practicile structuraliste îmbinate cu „istoria intelectuală”, care ar permite distingerea unor componente relativ stabile și obiective în istoria metafilosofiei. Din punct de vedere metodologic, s-a ajuns la recunoașterea specificității epistemologice a istoriei, postulându-se necesitatea întocmirii unei metodologii separate. Istoria asigură în prima instanță înțelegere, iar organonul ei este hermeneutica. De aceea, cunoașterea istorică este o reconstrucție comprehensivă a trecutului obiectivat al spiritului.

În al doilea subcompartiment, **Abordarea paradigmatică – considerații conceptual-teoretice**, se expune concepția epistemologică a lui Th. Kuhn, în care locul central îl ocupă noțiunea de paradigmă științifică [8]. Teoria științei promovată de Kuhn este prezentată într-un cadru mai larg al evoluției filosofiei științei din secolul al XX-lea. În acest context sunt examinate concepțiile și modelele istoriografice lansate de A. Koyré, L. Fleck, G. Bachelard, K. Popper, M. Polanyi, I. Lakatos, L. Laudan, St. Toulmin etc. Toate aceste concepții epistemologice dovedesc importanța și relevanța așa numitului nivel metateoretic al cunoașterii științifice, alături de cel empiric și teoretic [9, p. 188-202]. Acest nivel nu exprimă în mod direct cunoștințe științifice, stând la baza lor și constituind cadrul conceptual al teoriei respective. Nivelul metateoretic a fost relevat și analizat în cadrul mai multor concepții epistemologice, istoriografice și culturologice contemporane, fiind desemnat fie printr-un concept separat, fie încadrat în sfera semantică a unui termen mai general. În acest context sunt relevante următoarele concepte și categorii: „nucleu metafizic”, „nucleu dur”, „paradigmă”, „epistemă”, „matrice conceptuală”, „matrice comprehensivă”, „apriori istoric”, „apriori inconștient”, „cunoaștere tacită” ș. a. Nivelul metateoretic poartă un caracter metafizico-axiologic, care se datorează faptului că el se constituie din generalizări metafizice (presupoziții ontologice și gnoseologice) și din idealuri și norme ale cercetării, de o generalitate logică superioară, zădărniciind falsificarea acestora prin confruntare cu experiența. Astfel, nivelul metateoretic constituie elementul inalienabil al cunoașterii științifice. O manifestare specifică a acestui nivel al cunoașterii științifice se regăsește în cadrul științelor socio-umanistice, constituind o problemă mai puțin cercetată, întrucât filosofia științei din secolul al XX-lea s-a axat predominant pe cunoașterea naturalistă.

Dincolo de aceasta, este examinată experiența adaptării și aplicării abordării paradigmatică în științele sociale și umanistice. În acest context au fost analizate concepțiile epistemologice ale lui G. Ritzer [52], R. W. Friedrichs, P. Bourdieu etc. Întrucât după apariția lucrării lui Kuhn, conceptul de paradigmă a intrat în vocabularul disciplinar al mai multor științe sociale și umanistice, au fost exemplificate și generalizate diverse definiții ale abordării paradigmatică din diferite domenii de cercetare socio-umanistică (sociologie, politologie, psihologie, pedagogie etc.). Astfel, în metodologia științelor sociale și umanistice, conceptul de paradigmă desemnează

abordări fundamentale, orientări, cadre și matrice conceptuale, construcții mentale larg acceptate, cu o verbalizare redusă a acestora, care oferă comunității științifice, pe o perioadă îndelungată, o bază conceptual-metodologică – cu o încărcătură metafizică - pentru rezolvarea sarcinilor și problemelor teoretice și practice, paradigma fiind, totodată, o entitate mai largă decât teorie, concepție sau doctrină. Eficiența aplicării abordării paradigmatică în științele socio-umanistice într-un context istoric – oferă argumente în plus în favoarea relevanței adaptării modelului paradigmatic la specificitatea gândirii metafilosofice, constituind elementul central al metodologiei valide, de care are nevoie orice studiu istoriografic ce pretinde a fi de caracter obiectiv-științific.

Al treilea subcapitol, **Conceptul de paradigmă a metafilosofiei**, este consacrat dezvoltării sensului metodologic al conceptului „paradigmă metafilosofică” cu scopul de a demonstra congruența abordării paradigmatică pentru realizarea unei reconstrucții adecvate a istoriei gândirii metafilosofice [8]. Elaborarea noțiunii de paradigmă a metafilosofiei constituie principala inovație de ordin metodologic a cercetării în cauză.

Înainte de a formula definiția conceptului de paradigmă metafilosofică au fost identificate nivelurile, formele și tipurile discursului metafilosofic, asigurând elaborarea aparatului conceptual-metodologic necesar pentru edificarea istoriei metafilosofiei [59]. Astfel, din punct de vedere al formei de manifestare distingem discursul explicit și implicit, iar din perspectiva temporală - discursul prospectiv și retrospectiv. Întrucât metafilosofia însăși poate deveni obiect al examinării, distingem nivelul metafilosofic ca atare și nivelul perimetafilosofic (teoria metafilosofiei). **Forma explicită** a demersului metafilosofic presupune o abordare sistematică a problematicii metafilosofice cu o tematizare asumată și conștientă, urmată de soluții și programe de reformare. Totuși, în marea majoritate a cazurilor avem de a face cu **forma implicită**, care presupune că viziunea metafilosofică nu este prezentă într-un mod deschis și poate fi doar dedusă din contextul concepției filosofice respective. Din această cauză, reconstrucția istoriei metafilosofiei trebuie să apeleze la metodologia specială care ar releva gândirea metafilosofică implicită. **Metafilosofia retrospectivă** presupune o apreciere a parcursului istoric al filosofiei la nivel de formă și conținut. Evaluarea concepțiilor metafilosofice anterioare include o atitudine față de obiectul filosofiei, față de metodologia acesteia, științificitatea filosofiei și rolul ei în societate. Deci, concepția metafilosofică a unui filosof aparte poate fi dedusă din atitudinea lui față de predecesorii săi. Estimarea realizărilor din trecut implică neapărat o proiectare metafilosofică a viitorului. Pe această cale se trece la un alt tip al discursului metafilosofic - **metafilosofia prospectivă**, care presupune lansarea unui proiect de reformare a filosofiei sau readucerea acesteia la forma „adevărată” și originală, în viziunea filosofului respectiv.

Istoria metafилософiei, ca demers cognitiv-teoretic, reflectă evoluția formei și conținutului filosofiei în contextul corelației dialectice dintre ele. Deci, gândirea de formațiune metafилософică, ce se desprinde din ansamblul concepțiilor filosofice în general, constituie obiectul principal al istoriei metafилософiei. Concepțiile metafилософice se alcătuiesc, în mare parte, din viziunile asupra filosofiei de factură normativă. Iar ideea normativă de filosofie, ca element constitutiv al conținutului gândirii metafилософice, determină forma filosofiei, adică filosofarea ca atare, într-o măsură mai mare sau mai mică. De aceea, **obiectul de studiu al istoriei metafилософiei** este ideea de filosofie în procesul de realizare, dat fiind faptul că filosofia este un fenomen reflexiv. Dincolo de aceasta, analiza realizării ideii de filosofie pe parcursul istoriei presupune tematizarea metafилософiei implicite, care se deduce din forma de filosofare a inițiatorului programului reformativ [58], [59].

Ideile metafилософice fundamentale, care determină caracterul filosofiei și problematica acesteia, joacă rolul unor paradigme conceptual-metodologice, o funcție asemănătoare cu cea a paradigmelor științelor naturii la Th. Kuhn. [8], [12, p. 81-89]. Orice etapă a istoriei filosofiei presupune o aderare și realizare a unui proiect metafилософic, cu un caracter mai mult sau mai puțin pronunțat. De regulă, o etapă în istoria filosofiei este marcată de dominarea unei concepții metafилософice general-recunoscute (exemplele au fost oferite de R. Rorty [53]), având forma unui program în curs de realizare. **Proiectul metafилософic** este o viziune explicită sau implicită (tacită) despre natura, destinația și obiectivele filosofiei. Concepția metafилософică, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, nu este prezentată într-o formă sistematică, fiind dedusă contextual din concepția filosofică respectivă. Aceste concepții metafилософice, la diferite etape și în diferite condiții, pot fi unite în orientări pe baza mai multor criterii, constituind în așa mod abordări generale ale naturii și destinației filosofiei ce au determinat mai multe curente filosofice pe parcursul perioadelor îndelungate de timp. Întrucât forma tradițională a promovării unei concepții metafилософice este cea implicită, cadrul general-filosofic și premisele conceptual-teoretice și metodologice ale concepției metafилософice respective nu sunt suficient conștientizate și verbalizate, constituind un fel de „apriori istoric” [9, p. 188-202]. Apelând la experiența metodologică a științelor socio-umanistice în ceea ce vizează abordarea paradigmatică, pe de o parte, și luând în considerare caracterul general, implicit, tacit și aprioric al concepțiilor metafилософice, pe de alta, se prezintă relevantă noțiunea de **paradigmă metafилософică** prin care înțelegem un ansamblu de viziuni general recunoscute, retrospective și prospective, asupra naturii filosofiei, fundamentelor și obiectivelor acesteia, având, de regulă, o formă implicită și apriorică.

Capitolul 3, **Identitatea paradigmatică a metafилософiei: analiză diacronică și sincronică**, oferă o reconstrucție a evoluției concepțiilor metafилософice pe tot parcursul istoriei

filosofiei în baza abordării paradigmatică, având ca rezultat evidențierea și examinarea diferitor paradigme metafilosofice, dominante de-a lungul istoriei.

Invocarea abordării paradigmatică pentru realizarea unei reconstrucții istorice adecvate a viziunilor cu privire la natura și obiectivele filosofiei implică soluționarea problemei **clasificării paradigmele metafilosofice**. Din revista istorică a disputelor și viziunilor metafilosofice contemporane, care încadrează în sine, într-o măsură mai mare sau mai mică, tot conținutul ideaticofilosofic precedent, derivă constatarea concludentă a faptului că concepțiile metafilosofice în marea lor majoritate pot fi clasificate și catalogate în dependență de acceptarea sau neacceptarea a următoarelor viziuni metafilosofice fundamentale, care servesc drept criterii pentru taxonomie conceptuală: *caracterul metafizic* al filosofiei, *științificitatea* filosofiei, *caracterul cognitiv* al filosofiei, *utilitatea* filosofiei. În acest context, reconstrucția istorică proiectată trebuie să abordeze evoluția gândirii metafilosofice din perspectiva acestor criterii, care oferă un element conceptual indispensabil al nivelului teoretic al cercetării istorice respective.

Primul subcompartiment, **Caracterul metafizic al filosofiei: paradigmele metafizică și nemetafizică**, oferă o reconstrucție a viziunilor metafilosofice de ordin implicit și explicit cu privire la natura metafizică și nemetafizică a filosofiei de-a lungul istoriei, fiind distinse, ca urmare, două concepții cu statut paradigmatic în gândirea metafilosofică – paradigmele metafizică și nemetafizică. Concepția metafizică cu privire la filosofie se constituie în antichitate, fiind formulată în operele lui Aristotel [1]. Luând în considerare precizările și elaborările conceptual-metodologice ale lui Aristotel, care în mare parte se referă la așa numita *primă filosofie*, putem distinge următoarele trăsături marcante ale paradigmei metafizice în gândirea metafilosofică:

- filosofia este o dezvoltare cognitivă a „primelor cauze” (filosofia ca arheologie) ale existenței;
- filosofia este o concepere categorială a realității, categoriile fiind cele mai generale noțiuni;
- filosofia este o tematizare a transcendenței (ontologice sau gnoseologice);
- filosofia este „cenzorul” cognitiv-metodologic și axiologic superior;
- obiectivul filosofiei este cunoașterea ultimului adevăr, absolut și imuabil.

Pradigma metafizică a fost consolidată în Evul mediu în filosofia scolastică [37, p. 224-269]. Caracterul metafizic al filosofării era prestabilit prin însuși obiectul de studiu al filosofiei teocentrice – lumea supranaturală aflată dincolo de experiența senzorială [47, p. 23]. Ceea ce este dincolo de experiența senzorială poate fi cunoscut doar pe două căi – rațională și mistică. Pe calea mistică au fost oferite toate adevărurile religioase, care constituie fundamentul vieții omului medieval. Întrucât esența filosofiei scolastice rezidă în sprijinirea rațională a adevărurilor incontestabile (dogme), fundamentul metodologic al acestei filosofii constituie raționalismul de

factură logică. Dincolo de aceasta, forma metafizică a filosofiei scolastice a fost întărită și prin faptul că în Evul mediu de o mare influență s-au bucurat concepțiile filosofice ale lui Platon și Aristotel, care au creat sisteme metafizice exemplare ale antichității [55, p. 336-381].

Concepția anti-metafizică a evoluat și a trecut printr-un șir de etape înainte de a căpăta statutul unei viziuni paradigmatică. În acest context pot fi distinse trei etape principale: 1) apariția viziunii anti-metafizice în condițiile dominării paradigmei metafizice (scolastica târzie); 2) dezvoltarea și coexistența concepțiilor metafizice și a celor anti-metafizice, corespunzând istoric filosofiei moderne; în această perioadă paradigma metafizică, fiind subminată de diverse concepții și sisteme anti-metafizice, trece prin etapa de criză; 3) concepția ne-metafizică devine paradigmatică și corespunde etapei constituirii și devenirii filosofiei contemporane, în timp ce adepții sistemelor metafizice în această perioadă, în fond, sunt marginalizați.

În filosofia Evului mediu concepția anti-metafizică apare în forma unui scepticism antirealist moderat [4, p. 47-95]. În acest sens, nominalismul britanic a oferit cadrul conceptual-metodologic pe baza căruia s-au născut primele teorii gnoseologice și ontologice de tip ne-metafizic, în timp ce realismul se caracterizează prin apologia incontestabilă a cunoașterii raționale și metafizice.

A doua etapă în devenirea concepției ne-metafizice corespunde epocii moderne, marcată de prima revoluție științifică în contextul secularizării vieții [11, p. 97-133]. La această etapă, pe de o parte, paradigma metafizică intră într-o criză de idei care se aprofundează din cauza atacurilor adepților empirismului și, pe de altă parte, se elaborează primele concepții antimetafizice consecvente de reformare a filosofiei pe baza teoriilor gnoseologice, care demonstrează imposibilitatea edificării unei metafizici științifice. În filosofia modernă, discuțiile în privința naturii cunoașterii metafizice se împart, în dependență de viziunile gnoseologice, în două tabere: raționalismul [41, p. 876-877], care acceptă, cel puțin potențial, științificitatea metafizicii, și empirismul, care demonstrează că metafizica, ca cunoaștere „dincolo de” experiența senzorială, depășește capacitățile cognitive ale omului și nu poate fi edificată pe baza unei metodologii științifice, de aceea filosofia, care pretinde a fi științifică, trebuie să renunțe la forma metafizică [41, p. 953-954].

O caracteristică importantă a filosofiei contemporane constă în renunțarea tranșantă la forma metafizică a filosofiei, ceea ce marchează o transformare revoluționară în gândirea metafilosofică. Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la sfârșitul secolului al XX-lea, s-au lansat multiple proiecte de depășire a metafizicii și de creare a unei filosofii cu funcții și obiective ce diferă radical de cele tradiționale. Dominarea generală a proiectului anti-metafizic denotă instaurarea unei noi paradigme metafilosofice de factură nemetafizică. La baza acestei transformări stă distingerea filosofiei de metafizică, privită ca o formă deficientă a

filosofiei, care trebuie să fie depășită [56]. Totalitatea programelor de reformare a filosofiei lansate în epoca contemporană poate fi împărțită în două orientări – istorică și an-istorică. În acest context, dezvoltarea științei istorice a exercitat o influență majoră asupra filosofiei, în particular asupra strategiilor de depășire a metafizicii. Linia istorică este reprezentată de predilecție de filosofii de orientare „continentală” – W. Dilthey [6, p. 37-50], M. Heidegger, J. Derrida etc. Linia an-istorică cuprinde în mare parte filosofia analitică (L. Wittgenstein, R. Carnap, M. Schlick, G. Ryle etc.) [7, p. 104-201].

În al doilea subcapitol, **Științificitatea filosofiei: paradigmele cognitivă, științifică și nepragmatistă**, este prezentată o analiză diacronică a concepțiilor metafilosofice cu privire la caracterul cognitiv al filosofiei ca știință ce nu urmărește scopuri pragmatice, fiind distinse paradigmele cognitivă, științifică și nepragmatistă, care au fost dominante, cu unele devieri, începând cu perioada clasică a filosofiei antice grecești și până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Concepția cognitivă cu privire la natura demersului filosofic a fost elaborată în filosofia antică grecească, fiind în strânsă legătură cu paradigma metafizică. Devenind paradigmatică, concepția cognitivă rămâne dominantă până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Paradigma cognitivă promovează ideea conform căreia filosofia este un tip deosebit de cunoaștere, care stă la baza altor forme de cunoaștere și le fundamentează, și aceasta deoarece paradigma metafizică conferă filosofiei o funcție cognitivă supremă cu un statut privilegiat.

Concepția cognitivă constituie un întreg indivizibil cu viziunile științifică și nepragmatistă asupra filosofiei, care au fost expres formulate în filosofia lui Aristotel [1]. Statutul privilegiat al filosofiei ca metafizică presupune că filosofia trebuie să fie o știință supremă, care dezvăluie cele mai fundamentale adevăruri asupra lumii. Concepția științifică include următoarele postulate: 1) filosofia este una dintre științe; b) filosofia trebuie organizată ca știință („ἐπιστήμη”, „scientia”); c) esența filosofiei derivă, ca și în cazul celorlalte științe, din obiectul ei de studiu; d) obiectul de studiu al filosofiei îl constituie adevărurile supreme.

Conceptul de știință atât în antichitate („ἐπιστήμη”) cât și în Evul mediu („scientia”) diferă de conceptul contemporan. Și aceasta deoarece știința, în sensul apropiat celui contemporan, încă nu s-a constituit ca fenomen în acea perioadă. Până în secolul al XVII-lea, atunci când se constituie știința în sensul contemporan al cuvântului, concepția științifică desemnează un demers cognitiv intenționat și sistematic care urmărește scopul descrierii lumii din perspectiva primelor cauze.

Esența concepției nepragmatiste constă în postularea faptului că filosofia nu trebuie și nu poate avea implicații practice. O formulare explicită a acestei viziuni se regăsește în *Metafizica* lui Aristotel [1]. Concepția neutilitaristă, elaborată în cadrul filosofiei clasice grecești, a fost

condiționată de un șir de factori de ordin obiectiv. În acest context, în primul rând, trebuie să menționăm că știința în perioada antică încă nu a ajuns la nivelul la care ar putea produce implicații practice utile pentru progresul tehnic și social-politic. Grecii nu puteau să anticipeze faptul că cercetarea naturii poate să se soldeze cu distingerea legilor obiective, folosirea cărora ar îmbunătăți viața oamenilor de zi cu zi. Utilitatea practică a științei s-a manifestat pe deplin tocmai în secolul al XIX-lea, odată cu revoluția industrială. În al doilea rând, un rol important a avut atitudinea tradițională a cetățenilor liberi ai *polis*-ului față de munca fizică, care era desconsiderată ca ceva nedemn și prescris doar pentru sclavi. În al treilea rând, trebuie să remarcăm că utilitatea practică, în viziunea filosofilor greci, se asocia cu meșteșugul, desconsiderat pentru faptul că urmărește obiective de ordin pragmatic, ceea ce se egala cu deservirea corpului. În timp ce filosofia și știința erau menite să asigure necesitățile spirituale.

În al treilea subcompartiment, **Criza proiectului filosofiei științifice: paradigmele necognitivă, nescientifică și pragmatistă**, se examinează gândirea metafilosofică în epocile modernă și contemporană. Filosofia modernă este marcată de criza paradigmelor clasice ale metafilosofiei. Filosofia contemporană se caracterizează prin promovarea noilor concepții metafilosofice - necognitivă, nescientifică și pragmatistă.

Criza paradigmelor metafizică, cognitivă și nepragmatistă se începe în filosofia modernă, având la baza concepția empiristă cu privire la cunoaștere. Empirismul submină posibilitatea metafizicii ca știință, din care derivă subminarea ambițiilor cognitive ale filosofiei [41, p. 953-954]. În timp de raționalismul asigură o fundamentare gnoseologică a paradigmei metafizice, și deci a concepției cognitive asupra filosofiei.

Promovarea științei în calitate de cunoaștere supremă duce la formularea utilitarismului epistemologic în modernitate, care cu unele condiționări obține o susținere și în cadrul metafilosofiei. Utilitatea practică a metafizicii este recunoscută din punct de vedere al implicațiilor pozitive ale acesteia asupra progresului cunoașterii științifice, în condițiile în care metafizica stă la baza ansamblului științelor. Astfel, în modernitate utilitarismul metafilosofic se acceptă cu condiția caracterului implicit sau indirect al foloaselor pragmatice ale cunoașterii filosofice.

Concepțiile nescientifică, nepragmatistă și necognitivă obțin statutul paradigmatic în cadrul filosofiei contemporane. În acest context, în metafilosofia contemporană se lansează o serie de proiecte și programe conceptual-metodologice, care pot fi clasificate în felul următor: a) conservative, esența cărora constă în reafirmarea paradigmelor științifice și cognitive în corelație cu concepția pragmatistă (materialismul dialectic, neokantianismul, fenomenologia transcendențială [6, p. 50-93] etc.); b) necognitive de tip parascientific, în care se urmărește limitarea demersului filosofic la funcția de deservire a intereselor științei (pozitivismul clasic, neopozitivismul, raționalismul critic [7, p. p. 183-275] etc.); c) necognitive de tip nescientific,

esența cărora constă în postularea finalităților de tip necognitiv ale demersului filosofic, fiind exclusă deservirea intereselor științei (Wittgenstein, Jaspers, Rorty, Derrida etc.).

Astfel, în baza analizei diacronice a evoluției de tip conceptual-metodologic a gândirii metafilosofice distinem două teorii metafilosofice sintetice, sau **meta-paradigme**: **clasică**, care cuprinde concepțiile metafizică, științifică, cognitivă și nepragmatistă, și **neclasică**, ce cuprinde concepțiile nemetafizică, nescientifică, necognitivă și pragmatistă [58].

Specificitatea filosofiei contemporane nu rezidă în reactualizarea progresistă a metaparadigmei clasice, ci în elaborarea unei concepții metafilosofice noi, care în secolul al XX-lea a obținut un statut paradigmatic. Programul metafilosofic al metaparadigmei contemporane este în curs de realizare la ora actuală. De aceea, astăzi, încă este prematur să vorbim despre o filosofie neclasică, adică despre o filosofie care realizează integral „programul de cercetare” al paradigmelor nemetafizică, necognitivă, nescientifică și pragmatistă. Metafilosofia contemporană, din punct de vedere explicit, elaborează un model neclasic, dar din punct de vedere implicit, denotă o legătură strânsă cu modelul clasic de filosofare. De aceea, paradigma sintetică contemporană este doar explicit o metaparadigmă neclasică. Deconstrucția matricei clasice de filosofare încă nu s-a realizat până la capăt, ceea ce denotă faptul că gândirea metafilosofică contemporană marchează o etapă de tranziție de la modelul clasic spre cel neclasic. Iar întrucât majoritatea proiectelor anti-metafizice și necognitive ale metafilosofiei contemporane nu au fost puse în practică, filosofia contemporană, din perspectiva conținutului său ideatic, poate fi considerată ca o înșiruire de programe metafilosofice nerealizate.

La ora actuală, filosofia este în căutarea propriei identități, care s-ar deosebi de identitatea tradițională. Din aceste considerente are loc o intensificare fără precedent a discursului metafilosofic. Criza identității filosofice a fost profundată și de încheierea luptelor ideologice. Gândirea metafilosofică contemporană a formulat definiția negativă a filosofiei viitorului, fără a trasa bine calea spre acest viitor.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în cercetare rezidă în fundamentarea logico-metodologică a relevanței abordării istorice, în general, și a modelului paradigmatic, în particular, pentru studiul metafilosofic disciplinar, având ca rezultat evidențierea paradigmatelor metafilosofiei dominante de-a lungul istoriei pe baza aparatului conceptual-metodologic congruent, în vederea întregirii și consolidării epistemologice a procesului general al disciplinarizării metafilosofiei contemporane.

În urma cercetării efectuate în prezenta lucrare, putem formula următoarele **concluzii** de substanță și generalizări:

1. Examinarea și evaluarea studiilor metafilosofice disciplinare și explicite, realizate predominant în cadrul filosofiei analitice, denotă o **marginalizare substanțială a dimensiunii istorice a gândirii metafilosofice**. Din această cauză, proiectul disciplinarizării studiilor metafilosofice, lansat în anii '70 ai secolului al XX-lea, semnalează și astăzi carențe logico-metodologice semnificative, ceea ce constituie, în viziunea noastră, obstacolul principal în calea aducerii discursului metafilosofic la forma unei discipline academice de factură filozofică [56]. Din aceste considerente, se impune necesitatea elaborării unui studiu istorico-metafilosofic sistematic ca condiție indispensabilă a realizării unei abordări științifice a problemei naturii filosofiei.

2. Constatarea relevanței efectuării unui studiu istoric asupra evoluției gândirii metafilosofice, ca element constitutiv al disciplinarizării discursului metafilosofic, implică edificarea nivelului teoretic al cercetării preconizate, ceea ce presupune elaborarea aparatului conceptual ajustat și identificarea metodologiei valide [57]. În baza determinării formelor, tipurilor și nivelurilor discursului metafilosofic, examinării metodologiei istorico-filosofice existente și valorificării modelelor de înfățișare a creșterii cunoașterii științifice, am constatat relevanța **modelului paradigmatic** pentru studiul istorico-metafilosofic prin elaborarea conceptului de **paradigmă metafilosofică** [58].

3. Aplicarea analizei paradigmatică în realizarea reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice și determinarea temeiurilor diferențierii și clasificării concepțiilor metafilosofice, permite evidențierea **paradigmatelor metafilosofiei**: metafizică și nemetafizică, științifică și nesciințifică, cognitivă și necognitivă, pragmatistă și nepragmatistă, care corelează cu evoluția gândirii filosofice, oferind explicații conceptual-metodologice complementare cu un potențial euristic înalt.

4. Din suprapunerea sincronizată a concepțiilor paradigmatică derivă formarea unor suprastructuri conceptual-metodologice complexe [58]. Aceste grupări de concepții paradigmatică constituie teorii metafilosofice sintetice, care pot fi desemnate ca **meta-paradigme**. În așa mod, se reliefează două metaparadigme: **clasică**, care cuprinde concepțiile metafizică, cognitivă, științifică

și nepragmatistă, și **neclasică** (contemporană), care cuprinde concepțiile nemetafizică, necognitivă, nescientifică și pragmatistă.

5. În rezultatul analizei sincronice a evoluției gândirii metafilosofice se conturează unele soluții inedite ale problemelor metafilosofice majore: incomensurabilitatea tradițiilor filosofice, evoluția cadrului problematic al filosofiei, problema progresului în filosofie, problema criteriilor „validității” concepției filosofice etc.

6. Examinarea **mecanismului evoluției gândirii metafilosofice** s-a soldat cu evidențierea etapelor repetitiv-ciclice, cuprinzând etapele preparadigmatică, paradigmatică și postparadigmatică. S-a constatat că transformarea paradigmatică a metafilosofiei are un caracter evolutiv și treptat, fără „salturi” și „răsturnări” bruște; transformările mutaționiste și revelațiile revoluționare se produc doar în conștiința unui număr restrâns de filosofi, autori ai concepției metafilosofice noi.

Așadar, **avantajul elaborărilor** propuse constă în realizarea investigațiilor prin valorificarea dimensiunii istorice a gândirii metafilosofice, asigurând o avansare conceptual-metodologică semnificativă în direcția disciplinarizării metafilosofiei. **Noutatea și originalitatea științifică** a elaborărilor propuse rezidă în determinarea paradigmatelor metafilosofiei și elucidarea mecanismului evoluției metafilosofiei, oferind o platformă comprehensiv-euristică favorabilă pentru reconsiderarea și completarea istoriei filosofiei în baza evidențierii tendințelor și legităților imanente. **Impactul** elaborărilor propuse asupra dezvoltării științelor filosofice constă în consolidarea logico-metodologică (disciplinară) a studiului metafilosofic prin elaborarea reconstrucției gândirii metafilosofice.

În conformitate cu concluziile expuse, propunem următoarele **recomandări**:

1. Dezvoltarea cercetărilor metafilosofice contemporane implică în continuare o aprofundare a investigațiilor metodologice inițiate în prezenta lucrare, care ar concretiza și ar lărgi aparatul conceptual-metodologic deja elaborat.

2. Reconstrucția istorică, efectuată în prezenta lucrare, nu pretinde a cuprinde tot ansamblul ideatic al metafilosofiei occidentale, fapt care impune necesitatea realizării în continuare a unor studii istorico-metafiosofice mai ample și detaliate.

3. Modelul evoluției gândirii metafilosofice propus constituie o primă aproximație a mecanismului transformării viziunilor metafilosofice, de aceea recomandăm dezvoltarea cercetărilor de perspectivă în direcția elaborării unui model optimal de descriere a dezvoltării gândirii metafilosofice, apelând la experiența epistemologiei contemporane.

4. Evidențierea curenților logico-metodologice ale abordărilor metafilosofice tradiționale denotă relevanța elaborării cursului universitar „Metafilosofie”, ca o completare conceptual-metodologică mai avansată a „propedeuticii filosofice”.

BIBLIOGRAFIE

1. Aristotel. Metafizica. București: Humanitas, 2007. 539 p.
2. Bălan S. Între istorie și filosofie. Sistemul lui R. G. Collingwood. București: Editura Academiei Române, 2009. 204 p.
3. Colțescu V. Istoria filosofiei: epoca veche, medie și modernă. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2002. 410 p.
4. Copleston Fr. Istoria filosofiei. III. Filosofia medievală târzie și renașcentistă. București: Editura ALL, 2011. 448 p.
5. Heidegger M. Ființă și timp. București: Humanitas, 2003. 707 p.
6. Hügli A., Lübcke P. Filosofia în secolul al XX-lea. Vol. 1. București: Editura ALL EDUCATIONAL, 2003. 544 p.
7. Hügli A., Lübcke P. Filosofia în secolul al XX-lea. Vol. 2. București: Editura ALL EDUCATIONAL, 2003. 520 p.
8. Kuhn Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Humanitas, 2008. 279 p.
9. Pârnu I. Introducere în epistemologie. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984. 479 p.
10. Schlick M. Formă și conținut: o introducere în gândirea filosofică. Giurgiu: Pelican, 2003. 266 p.
11. Tudosescu I. Metafilosofie. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1997. 255 p.
12. Țapoc V. Teoria și metodologia științei contemporane: concepte și orientări. Chișinău: CEP USM, 2005. 213 p.
13. Wittgenstein L. Cercetări filosofice. București: Humanitas, 2004. 416 p.
14. Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus. București: Humanitas, 2001. 192 p.
15. Audi R. The Cambridge Dictionary of Philosophy. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 1039 p.
16. Bunnin N., Jiyuan Yu. The Blackwell Dictionary of Western philosophy. Oxford: Blackwell, 2004. 776 p.
17. Bynum T. W. Editor's Introduction. În: *Metaphilosophy*, 1989, v. 20, issues 3-4, July-October, p. 201.
18. Bynum T. W., Reese W. L. Editor's Introduction. În: *Metaphilosophy*, 1970, v. 1, issue 1, January, p.1.
19. Caputo J. Deconstruction in Nutshell. A Conversation with J. Derrida. New York: Fordham University Press, 1997. 215 p.
20. Chalmers D. J., Manley D., Wasserman R. *Metametaphysics: new essays on the foundations of ontology*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 241 p.
21. Couture J., Nielsen K. *Méta-Philosophie. Reconstructing philosophy? New essays on metaphilosophy*. Calgary, Alberta: University of Calgary Press. 217 p.

22. Dallery Arleen B., Scott Charles E., Roberts Holey P. Crises in continental philosophy. Albany, New York: State University of New York Press, 1990. 289 p.
23. Double R. Metaphilosophy and free will. New York, Oxford: Oxford University Press, 1996. 176 p.
24. Horwick P. Wittgenstein's Metaphilosophy. Oxford: Oxford University Press, 2013. 227 p.
25. Joll N. Contemporary Metaphilosophy. În: Internet Encyclopedia of Philosophy, 2010. (<http://www.iep.utm.edu/con-meta/>) (vizitat 28.08.2016)
26. Lachs J., Talisse R. American Philosophy: an encyclopedia. New York: Routledge, 2007. 872 p.
27. Lazerowitz M. A Note on „Metaphilosophy”. În: Metaphilosophy, 1970, vol. 1, № 1, p. 91
28. McCumber J. On philosophy: Notes from a crisis. Stanford: Stanford University Press, 2013. 288 p.
29. Overgaard S., Gilbert P., Burwood St. An introduction to metaphilosophy. New York: Cambridge University Press, 2013. 240 p.
30. Piercy R. The crisis of continental philosophy. History, truth and the hegelian legacy. London, New York: Continuum, 2009. 186 p.
31. Rescher N. Philosophical dialectics: An essay on metaphilosophy. Albany: State University of New York Press, 2006. 117 p.
32. Rescher N. Philosophical Reasoning. A Study in the Method of Philosophizing. Malden: Blackwell Publishers, 2001. 334 p.
33. Rorty R. Consequences of pragmatism. (Essays: 1972-1980). Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994. 239 p.
34. Rorty R., Schneewind J. D., Skinner Q. Philosophy in history. Essays on the historiography of philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 403 p.
35. Williamson T. The philosophy of philosophy. Blackwell Publishing, 2007. 332 p.
36. Woleński J. Carnap's Metaphilosophy. În: Bonk Th. Language, Truth and Knowledge: contributions to the philosophy of Rudolf Carnap. Vienna: Circle Library, Kluwer Academic Publishers, 2003, p. 27-44.
37. Антисери Д., Реали Д. Западная философия от истоков до наших дней. Античность и средневековье (1-2). Санкт-Петербург: «Издательство Пневма», 2003. 688 с.
38. Антисери Д., Реале Д. Западная философия от истоков до наших дней. Том 4. От романтизма до наших дней. Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис», 1997. 880 с.
39. Арон Р. Лекции по философии истории: Курс лекций в Коллеж де Франс. Москва: Книжный Дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 336 с.
40. Бетти Э. Герменевтика как общая методология наук о духе. Москва: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2011. 144 с.

41. Грицанов А. А. История философии: Энциклопедия. Минск.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. 1376 с.
42. Деррида Ж.. О грамματοлогии. Москва: „Ad Marginem”, 2000. 513 с.
43. Дильтей В. Сущность философии. Москва: «Интрада», 2001. 155 с.
44. Карнап Р. Преодоление метафизики логическим анализом языка В: «Вестник МГУ», серия 7 «Философия», 1993, № 6, стр. 11-26.
45. Коллингвуд Р. Дж. Идея истории. Автобиография. Москва: Издательство «Наука», 1980. 488 с.
46. Кон И. С. Философия и методология истории. Москва: Издательство «Прогресс», 1977. 336 с.
47. Корет Э. Основы метафизики. Учебное пособие. Киев: «Тандем», 1998. 246 с.
48. Кутасова И. М. Антифилософия «новой философии». Москва: Политиздат, 1984. 143 с.
49. Поппер К. Р. Ницета историцизма. Москва: Издательская группа «ПРОГРЕСС» VIA, 1993. 187 р.
50. Путь в философию. Антология. Москва: ПЕР СЭ; Санкт-Петербург: Университетская книга, 2001. 445 с.
51. Райл Г. Понятие сознания. Москва: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999. 408 с.
52. Ритцер Дж. Современные социологические теории. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 688 с.
53. Рорти Р. Философия и зеркало природы. Новосибирск: Издательство Новосибирского Университета, 1997. 320 с.
54. Сарпова О. В. Философия исторического познания в трудах школы «Анналов». Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук. Екатеринбург, 2004. 162 с.
55. Татаркевич Вл. История философии. Пермь: Изд-во Пермского Университета, 2000. 484 с.
56. Idjilov R. Abordarea acționalist-hermeneutică în metafilosofia contemporană. În: Științele socio-umanistice și progresul tehnico-științific: Conferință științifică interuniversitară: Materialele comunicărilor științifice: 3 aprilie 2015, Universitatea Tehnică din Moldova, 2015, p. 73-77.
57. Idjilov R. Disciplinaritatea discursului metafilosofic. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2015, nr. 1(167), p. 193-201.
58. Idjilov R. Structura paradigmatică a evoluției metafilosofiei. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2015, nr. 3(169), p.147-154.
59. Idjilov R. Tipurile și formele discursului metafilosofic. În: Filosofia și perspectiva umană: Materialele Conferinței Științifice consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei, 20 noiembrie 2014, AȘM, Chișinău, 2015, p. 121-124.

ADNOTARE

Idjilov Roman. *Evoluția istorico-metodologică a paradigmatelor metafilosofiei.*

Teză de doctor în filosofie. Chișinău, 2017.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 290 titluri, 3 anexe, 159 pagini de text de bază. Rezultatele obținute au fost publicate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: metafilosofie, concepție metafilosofică, discurs metafilosofic, evoluție paradigmatică, istoria metafilosofiei, disciplinarizare, metafilosofie disciplinară, abordare paradigmatică, paradigmă metafilosofică.

Domeniul de studiu: istoria filosofiei și metafilosofiei.

Scopul lucrării constă în cercetarea evoluției concepțiilor metafilosofice pe baza abordării paradigmatică în contextul asigurării disciplinarizării metafilosofiei.

Obiectivele lucrării: identificarea premiselor istorico-filosofice ale proiectului disciplinarizării discursului metafilosofic; determinarea și valorificarea strategiilor metodologice de abordare a problematicii metafilosofice; demonstrarea relevanței logico-metodologice a abordării paradigmatică pentru studiul istorico-metafilosofic; elaborarea aparatului conceptual-teoretic relevant pentru realizarea reconstrucțiilor istorico-metafilosofice; determinarea sensului și semnificației conceptului de paradigmă a metafilosofiei; evidențierea și caracterizarea paradigmatelor metafilosofiei; elucidarea corelației imanente dintre evoluția filosofiei și schimbarea paradigmatelor metafilosofiei; relevarea și examinarea structurii și mecanismului evoluției gândirii metafilosofice.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în redimensionarea istorică a cercetării metafilosofice, în baza demonstrării relativității conceptual-istorice imanente a gândirii metafilosofice, exprimată prin dominarea paradigmatelor metafilosofice. Originalitatea analizei istorice a concepțiilor cu privire la natura și obiectivele filosofiei ca fenomen față de ansamblul existent al cercetărilor de referință constă în adaptarea logico-metodologică și conceptual-teoretică a abordării paradigmatică la specificitatea gândirii filosofice, ceea ce a permis relevarea, examinarea și caracterizarea paradigmatelor metafilosofiei dominante pe parcursul istoriei. Aplicarea analizei paradigmatică în realizarea reconstrucției istorice a gândirii metafilosofice a scos în evidență mecanismul transformării paradigmatică a gândirii metafilosofice.

Problema științifică importantă soluționată în lucrare constă în fundamentarea logico-metodologică a relevanței abordării istorice în general și a modelului paradigmatic în particular pentru studiul metafilosofic disciplinar, având ca rezultat evidențierea și examinarea paradigmatelor metafilosofiei dominante pe parcursul istoriei, în vederea întregirii și consolidării epistemologice a procesului general al disciplinarizării metafilosofiei contemporane în baza aparatului conceptual-metodologic congruent.

Semnificația teoretică a lucrării constă în delimitarea și fundamentarea unui nou domeniu de cercetare - istoria gândirii metafilosofice, ceea ce a devenit posibil în rezultatul elaborării preliminare a aparatului conceptual-metodologic relevant ca fundament pentru investigațiile ulterioare, cuprinzând în acest context determinarea tipurilor și nivelurilor discursului metafilosofic, precum și definirea și validarea, prin studiul istoric, a conceptului de paradigmă metafilosofică.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în promovarea și dezvoltarea didactico-metodologică a studiilor metafilosofice. Rezultatele investigației pot fi utilizate și în calitate de suport didactic pentru cursurile universitare „Istoria filosofiei”, „Propedeutica filosofică”, „Epistemologie” etc., prin oferirea unor explicații complementare cu un potențial euristic nevalorificat.

Implementarea rezultatelor științifice s-a efectuat prin examinarea și aprobarea acestora în ședințele Sectorului Filosofie și a Seminarului Științific de Profil al Institutului de Istorie al AȘM. Rezultatele obținute au fost prezentate și discutate la 13 conferințe naționale și internaționale, fiind publicate în 14 lucrări științifice.

АННОТАЦИЯ

Иджилов Роман. Историко-методологическая эволюция парадигм метафилософии.
Диссертация на соискание ученой степени доктора философии. Кишинэу, 2017.

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 290 наименований, 3 приложения, 159 страниц основного печатного текста. Результаты исследования были изложены в 14 научных публикациях.

Ключевые слова: метафилософия, метафилософская концепция, метафилософский дискурс, парадигматическая эволюция, история метафилософии, дисциплинаризация, дисциплинарная метафилософия, парадигматический подход, метафилософская парадигма.

Область исследования: история философии и метафилософии.

Цель работы состоит в исследовании эволюции метафилософских концепций на основе парадигматического подхода в контексте обеспечения дисциплинаризации метафилософии.

Задачи работы: установление историко-философских предпосылок проекта дисциплинаризации метафилософского дискурса; определение и освоение методологических стратегий исследования метафилософской проблематики; демонстрация логико-методологической релевантности парадигматического подхода для историко-метафилософских исследований; разработка подходящего концептуально-теоретического аппарата для реализации историко-метафилософских реконструкций; определение смысла и значимости понятия метафилософской парадигмы; выявление и характеристика метафилософских парадигм; описание скрытого соотношения между эволюцией философии и сменой парадигм метафилософии; выявление и исследование структуры и механизма эволюции метафилософской мысли.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в исторической переориентации метафилософских исследований в результате демонстрации концептуально-исторического релятивизма метафилософской мысли, выраженного доминированием метафилософских парадигм. Оригинальность исторического анализа воззрений касающихся сущности и целей философии как феномена, в отличие от имеющегося набора исследований, состоит в логико-методологической и концептуально-теоретической адаптации парадигматического подхода для отражения специфики философской мысли, что позволило выявить, рассмотреть и охарактеризовать исторически доминантные метафилософские парадигмы. Использование парадигматического анализа в реализации исторической реконструкции метафилософской мысли выявило механизм смены парадигм метафилософской мысли.

Важная научная проблема, решенная в работе состоит в обосновании логико-методологической релевантности исторического подхода вообще и парадигматической модели в частности для дисциплинарных метафилософских исследований, имея в качестве результата выявления и исследование исторически доминантных метафилософских парадигм, с целью эпистемологического восполнения и консолидации общего процесса дисциплинаризации современной метафилософии на основе подходящего концептуально-методологического аппарата.

Теоретическая значимость работы состоит в выделении и обосновании новой области исследования – истории метафилософской мысли, что стало возможным в результате предварительной разработки подходящего категориально-методологического аппарата в качестве основы для последующих исследований, охватывая в этом смысле установление типов и уровней метафилософского дискурса, а также определение и подтверждение, на исторической фундаменте, понятия метафилософской парадигмы.

Практическая значимость работы состоит в дидактико-методологическом продвижении и развитии метафилософских исследований. Результаты разработок могут быть использованы в качестве дидактического материала для университетских курсов «История философии», «Философская пропедевтика», «Эпистемология» и др., привнося высокий эвристический потенциал выявленных связей объяснительного характера.

Внедрение научных результатов осуществилось в рамках рассмотрения и утверждения на заседаниях Сектора Философии и Научного Профильного Семинара Института Истории АНМ. Полученные результаты были представлены и обсуждены на 13 национальных и международных конференциях и опубликованы в 14 научных работах.

ANNOTATION

Idjilov Roman. *Historical and methodological evolution of the paradigms of metaphilosophy.*

Doctoral thesis in Philosophy. Chisinau, 2017.

Thesis structure: introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 290 titles, 3 annexes, 159 pages of the main text. The results have been published in 14 scientific papers.

Keywords: metaphilosophy, metaphilosophical conception, metaphilosophical discourse, paradigmatic evolution, history of metaphilosophy, disciplinarity, disciplinary metaphilosophy, paradigmatic approach, metaphilosophical paradigm.

Field of study: History of Philosophy, History of Metaphilosophy.

The purpose of thesis is to study the evolution of metaphilosophical conceptions from the point of view of paradigmatic approach in the context of the achieving of disciplinary metaphilosophy.

The research objectives are: the identification of the historical and philosophical premises of the disciplinary metaphilosophy project; the determination and the revaluation of the research methodological strategies for the metaphilosophical problems; the demonstration of logical and methodological relevance of the paradigmatic approach to the history of metaphilosophy; the development of relevant conceptual and theoretical apparatus for the realization of the historical reconstruction of metaphilosophy; the determination of the meaning and significance of the concept of metaphilosophical paradigm; identification and characterization of metaphilosophical paradigms; the description of the hidden correlation between the evolution of philosophy and the metaphilosophical paradigm shifts; the detection and examination of the structure and mechanism of metaphilosophy thinking evolution.

The scientific novelty and originality of the work lies in the historical reorientation of metaphilosophical research as a result of demonstration of the conceptual and historical relativism of metaphilosophical thought which is expressed by historical dominating of metaphilosophical paradigms. The originality of the historical analysis of the conceptions about the nature and goals of philosophy as a phenomenon, in contrast to the existing set of studies, consists in methodological, conceptual and theoretical adaptation of the paradigmatic approach to reflect the specificity of philosophical thought, which allowed us to study, examine and characterize dominant paradigms throughout the history of metaphilosophy. The application of paradigmatic analysis to the historical reconstruction of metaphilosophy thinking has revealed the mechanism of metaphilosophy paradigms transformation.

The important scientific problem solved in the work resides in the foundation of logical and methodological relevance of the historical approach in general and of the paradigmatic model in particular for the disciplinary metaphilosophical studies, of which the result should be the identification and examination of the historically dominant metaphilosophical paradigms, with the aim of epistemological completion and consolidation of the general process of the affirmation of disciplinary metaphilosophy, which is realized on the basis of an appropriate conceptual and methodological apparatus.

The theoretical significance of the research consists in the delimitation and justification of a new field of research - the history of metaphilosophical thinking, which became possible by the preliminary design of a relevant categorical and methodological apparatus as a basis for further investigations, covering in this sense, the establishment of types and levels of metaphilosophical discourse, as well as the definition and confirmation, on the historical foundation, of the concept of metaphilosophical paradigm.

The practical value of the research consists in the didactical and methodological promoting and development of the metaphilosophical studies. The results of the investigation can be used as teaching support for university courses „History of philosophy”, „Philosophical Propaedeutics”, „Philosophy of science” etc., by offering some complementary explanations with an untapped heuristic potential.

The implementation of scientific results was realized through their examination and approval in the meetings of the Sector of Philosophy and the Thematic Research Seminar of the Institute of History of the ASM. The results of research were presented and discussed at 13 national and international conferences, and also published in 14 scientific papers.

IDJILOV ROMAN

**EVOLUȚIA ISTORICO-METODOLOGICĂ A PARADIGMELOR
METAFILOSOFIEI**

631.02 – ISTORIA FILOSOFIEI

Autoreferatul tezei de doctor în filosofie

Aprobat spre tipar: data 08.02.2017

Formatul hârtiei: 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj: 50 ex.

Coli de tipar: 2

Comanda nr. 15/17

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
MD-2009, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60